

МАКЕДОНСКО ГЕОГРАФСКО ДРУШТВО
MACEDONIAN GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

УДК 91

ISSN 1409-908X

ГЕОГРАФСКИ РАЗГЛЕДИ GEOGRAPHICAL REVIEWS

КНИГА **37** ТОМЕ

СКОПЈЕ – SKOPJE

2002

СОДРЖИНА-CONTENTS

<i>Драѓан Василески, Билјана Петреска</i> ПЕШТЕРА ПУРАЛО	5
<i>Драѓан Колчаковски</i> ГЛАЦИЈАЦИЈАТА И БИОГЕОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ ВО ПЛЕИСТОЦЕН.....	19
<i>Dragan Kolcakovski</i> GLACIATION AND THE BIOGEOGRAPHICAL CHANGES IN THE PLEISTOCEN PERIOD.....	35
<i>Блаѓоја Маркоски, Олѓица Димитровска</i> КАРТА НА КВАЛИТЕТОТ НА ПОВРШИНСКИТЕ ВОДИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	37
<i>Blagoja Markoski, Olgica Dimitrovska</i> MAP OF QUALITY ON SURFACE WATERS IN REPUBLIC OF MACEDONIA.....	46
<i>Аслан Селмани</i> ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИТЕ ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ ВО ОПШТИНА ЛИПКОВО (прв дел).....	47
<i>Олѓица Димитровска</i> ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОДИТЕ ОД ИНДУСТРИСКИТЕ ОТПАДНИ ВОДИ.....	75
<i>Olgica Dimitrovska</i> WATER POLLUTION FROM INDUSTRIAL WASTE WATERS.....	87
<i>Васа Д. Даскаловски</i> АКТУЕЛНИ ПРОМЕНИ ВО ВКУПНОТО ДВИЖЕЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, 1994-2002 ГОД.	89
<i>Мирјанка Мацевик</i> ОБРАЗОВНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	101
<u><i>Никола В. Димитров</i></u> ДИНАМИКА НА ДВИЖЕЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И НАЦИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ НА НАСЕЛБИТЕ СО НАД 1000 ЖИТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	115
<i>Никола Панов</i> ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ И ТУРИЗМОТ.....	131
<i>Nikola Panov</i> THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND TOURISM.....	142
<i>Ристо Мијалов</i> НЕКОИ ПОЛИТИЧКО-ГЕОГРАФСКИ АСПЕКТИ ЗА ПРОБЛЕМИТЕ НА ВОЈНАТА И МИРОТ.....	145
<i>Risto Mijalov</i> SOME POLITICAL AND GEOGRAPHICAL ASPECTS ABOUT PROBLEMS OF WAR AND PEACE.....	156

УДК 312.9 (497.7-35)"1953/94"

ДИНАМИКА НА ДВИЖЕЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И НАЦИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ НА НАСЕЛБИТЕ СО НАД 1000 ЖИТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

*Никола В. Димитров**

ИЗВОД

Динамиката на движењето на населението и националната припадност на населбите со над 1000 во Република Македонија, разгледана за периодот 1953-1994 година, бележи исклучителна специфика. Во одредени простори од државата бележиме зголемена концентрација на овој вид населби, а спротивно на тоа, во други простори, како резултат на депопулација вакви населби веќе не постојат. Особена карактеристика има издиференцираноста на овој вид населби според националната припадност. Од податоците кои се презентираат се потврдува фактот, дека географскиот простор на Република Македонија станува арена на демографски натпревар кој продуцира промени со поголеми стратешки димензии.

Клучни зборови: демографска динамика, концентрација, национална припадност, населби со над 1000 жители, Република Македонија.

ABSTRACT

The dynamics of the movement of the population and national belonging of the settlements with over 1.000 inhabitants in Republic Macedonia considered for the period 1953-1994 it remarks an exuizit specification. In the certain areas of the state, we mark encereased concentration of this kind of settlements, but opposite of this, in other areas, as a result of depopulation this settlements don't exist anymore kind of settlements by its national belonging. Form the informations presented here its established the fact that the geographic spase of the Republic Macedonia its becoming a ring of demographic competition who produces changes with bigger stateigic demensions.

Key words: Demographic dynamic, concentation, natural belonging, settlements with over 1.000 inhabittants, Republic of Macedonia.

* Д-р Никола В. Димитров; професор по географија во ДСУ-Гимназија "Јосип Броз-Тито" Битола, Булевар "Први Мај" бр.51, 7000-Битола, Република Македонија

ВОВЕД

Преку трудот е направен краток текстуален и табеларен обид за дефинирање, но и за идентификување на некои специфичности кои мошне индикативно укажуваат на значајни демографски поместувања во Република Македонија. Според наши размислувања, овие демографски поместувања пополека се движат кон промена во структурните односи на населбите, на одредени просторни целини, региони и слично. Особено потенцираме, дека порастот на т.н. големи населби, односно на населбите со над 1000 жители, е сложен процес кој не води само кон просторно-популациски промени во урбаната и руралната средина, промени во националната структура на населбата, туку и кон карактеристични големи позитивни и негативни гравитационски влијанија врз одреден простор за негово социо-економско менување. Оттаму, овие прашања уште повеќе ја актуелизираат дилемата за популациска промена на приматот во административно-територијалното управување на населбите и државата во целина.

БРОЈ И ДИНАМИКА НА ДВИЖЕЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО НАСЕЛБИТЕ СО НАД 1000 ЖИТЕЛИ

Во Република Македонија во 1953 година се регистрирани вкупно 1795 населби од кои 231 со над 1000 жители, што претставува учество од 12,9 % во вкупниот број населби. Бројот на жители во населбите со над 1000 лица изнесувал 713.777 жители или учество со 54,7 % од вкупното население во Републиката (1.304.514 жители со просек по населба од 727 жители). Во населбите со над 1000 жители просечно по населба имало по околу 3.090 жители, додека пак во останатите 1563 населби живееле 590.737 жители или 45,3 % од населението, во просек по 378 жители по населба.

Во 1994 година вкупниот број населби во Република Македонија изнесува 1674, од кои 256 биле со над 1000 жители или учество во вкупниот број населби од 15,3 %. Бројот на жители во овие населби се зголемил на 1.632.983 жители или учество од околу 83,9 % во вкупното население во Републиката (од 1.945.932 жители, просекот по населба бил 1.162 жители). Во населбите со над 1000 жители просечно по населба имало по околу 6.379 жители, додека пак во останатите 1418 населби живееле само 312.949 жители или 16,1 %, во просек по 220 жители по населба.

Споредено 1953-1994 година бројот на населбите со над 1000 жители се зголемил за 25 нови или за околу 10,8%. Бројот на жители во населбите со над 1000 жители се зголемил за 919.206 нови жители или за 128,8%, а кај вкупното население интензитетот на зголемувањето бил помал и изнесувал 641.418 жители или зголемување за 49,1% што претставува разлика од 277.788 жители. Просекот во населбите со над 1000 жители се зголемил на 3.590, или за 500 нови жители по населба. Во останатите населби со под 1000 жители просекот се намалил на околу 196 жители, или за околу 24 жители по населба.

Табела бр. 1- Динамика на движењето на населението во населбите со над 1000 жители во Р Македонија, 1953 и 1994 год.

жители од - до	Попис 1953		Попис 1994		Разлика 1953/94	
	Бр. на населб	Вк. жители	Број на населби	Вк. жители	насел би	жит.
1001- 2000	178	241.076	137	192.955	-41	-48.121
2001-3000	25	59.860	46	109.527	21	49.667
3001- 4000	9	30.310	22	75.701	12	45.383
4001-5000	2	9.172	12	51.489	10	42.317
над 5001.	17	373.351	39	1.203.311	22	829.960
Вк. 1001 до над 5001.	231	713.777	256	1.632.983	24	919.206
1001- 3000	203	300.936	183	302.482	-20	-1546
3001-5000	11	39.490	34	127.190	23	87.700
Над 5001	17	373.351	40	1.203.311	22	829,960
Вк. 1001 до над 5001	231	713.777	256	1.632.983	25	919.206
Вкупно над 1001	231	713.777	256	1.632.983	25	919.206
Вкупно над 2001	53	472.701	119	1.440.028	66	967.327
Вкупно над 3001	28	412.841	73	1.330.501	45	917.660
Вкупно над 4001	19	382.523	51	1.254.800	32	872.277
Вкупно над 5001	17	373.351	39	1.203.311	22	829.960

Од ова може да се констатира дека, во периодот 1953-1994 година бројот на населби со над 1000 жители е зголемен како резултат на зголемување на населението по природен и механички пат. Имајќи ја во предвид основната структура на населението во населбите со над 1000 жители, нивното гравитациско влијание, интензитетот на зголемување во поголемиот број од нив ќе биде присутен и во понатамошниот период. Спротивно на тоа, пома-

лите населени места се изложени на интензивни негативни демографски движења на иселување и постојана депопулација.

Од наведените 256 населби со над 1000 жители, (за 1994 година) 137 населби имаат од 1001 до 2000 жители, или учество со 53,5% во вкупниот број населени места со над 1000 жители (односно 8,4% од вкупниот број населени места во земјата - 1674). Во овој вид населени места, вкупниот број жители во 1994 година изнесувал 192.955 што претставува 9,9% од населението во земјата. Просечно во едно населено место имало по 1408 жители. За останатата динамика на движењето на населението во населените места со над 2001 жители за Република Македонија можеме да ги проследиме податоците од табела бр. 1 и 2.

Табела 2 - Динамика на движењето на населението во населбиите со над 3001 жители во РМакедонија според пописите од 1953 и 1994

рб	НАСЕЛБА	Вкупен број на жители според пописите		Индекс 1994/53	Во која општина припаѓа
		1953	1994		
1.	СКОПЈЕ	148.040	444.760	300,4	Град Скопје (1)
2.	Јурумлери	637	3.326	522,1	Гази Баба (1)
3.	Село Драчево	3.094	/	/	Кисела Вода
4.	Радишани	299	7.579	2534,8	Чаир (1)
5.	Арачиново	637	6.328	993,4	Арачиново (1)
6.	БЕРОВО	4.176	6.752	161,7	Берово (1)
7.	БИТОЛА	37.564	77.464	206,2	Битола (1)
8.	Блатец	3.241	1.533	47,3	Блатец
9.	Богданци	2.951	6.031	204,4	Богданци (1)
10.	Боговиње	2.359	5.670	240,4	Боговиње (2)
11.	Пирок	2.247	3.884	172,9	
12.	Челопек	2.893	4.876	168,5	Брвеница (1)
13.	ВАЛАНДОВО	2.178	4.357	200,0	Валандово (1)
14.	ВЕЛЕС	19.373	44.149	227,9	Велес (1)
15.	Велешта	2.304	5.034	218,5	Велешта (1)
16.	ВИНИЦА	3.042	9.971	327,8	Виница (1)
17.	Врапчиште	3.368	5.015	148,9	Врапчиште (1)
18.	ГЕВГЕЛИЈА	5.777	14.974	259,2	Гевгелија (1)
19.	ГОСТИВАР	9.509	32.926	346,3	Гостивар (2)
20.	Дебреште	1.788	4.236	236,9	
21.	ДЕБАР	5.520	13.340	241,7	Дебар (1)
22.	ДЕЛЧЕВО	3.033	10.554	348,0	Делчево (1)
23.	Демир Капија	1.637	3.249	198,5	Демир Капија (1)
24.	Долна Бањица	1.445	5.408	374,3	Долна Бањица (1)
25.	Желино	1.525	3.679	241,2	Желино (1)
26.	Зајас	2.109	3.883	184,1	Зајас (1)
27.	Илинден	1.252	4.321	345,1	Илинден (2)
28.	Марино	252	3.359	1332,9	

29.	Ваташа	1.673	3.120	186,5	
30.	КАВАДАРЦИ	7.550	28.288	374,7	Кавадарци (2)
31.	Камењане	2.014	4.080	202,6	Камењане (1)
32.	КИЧЕВО	9.567	25.129	262,7	Кичево (1)
33.	КОЧАНИ	8.034	26.364	328,2	Кочани (1)
34.	КРАТОВО	1.993	6.481	325,2	Кратово (1)
35.	КРИВА ПАЛАНКА	2.539	11.166	439,8	Крива Паланка (1)
36.	КРУШЕВО	3.846	5.507	143,2	Крушево (1)
37.	Карпош	Щ	4.540	/	
38.	КУМАНОВО	23.339	65.233	279,5	Куманово (3)
39.	Черкези	190	3.417	1798,4	
40.	Лабуништа	2.486	5.901	237,4	Лабуништа (1)
41.	Матејче	2.637	3.137	119,0	
42.	Слупчане	1.699	3.107	182,9	Липково (2)
43.	Македонска Каменица	692	4.334	626,3	Мак. Каменица (1)
44.	Македонски Брод	628	3.358	534,7	Македонски Брод(1)
45.	НЕГОТИНО	2.820	12.516	443,8	Неготино (1)
46.	Градец	2.012	4.077	202,6	
47.	Добри Дол	2.322	4.016	173,0	Неготино-Полошко (3)
48.	Неготино-Полошко	1.484	3.191	215,0	
49.	Оризари	1.677	3.795	226,3	Оризари (1)
50.	ОХРИД	12.640	41.146	325,5	Охрид (1)
51.	ПЕХЧЕВО	1.750	3.032	173,3	Пехчево (1)
52.	Варош	1.987	3.251	163,6	
53.	ПРИЛЕП	29.776	64.897	218,0	Прилеп (2)
54.	ПРОБИШТИП*	1.883	8.608	457,1	Пробиштип (1)
55.	РАДОВИШ	5.255	15.068	286,7	Радовиш (1)
56.	РЕСЕН	5.204	8.684	166,9	Ресен (1)
57.	Сарај	565	7.596	1344,4	Сарај (1)
58.	СВЕТИ НИКОЛЕ	3.621	13.292	367,1	Свети Николе (1)
59.	Сопиште	793	5.554	700,4	Сопиште (1)
60.	Младо Нагоричане	3.226	1.488	46,1	Старо Нагоричане
61.	Мислешево	1.029	3.246	315,5	
62.	СТРУГА	4.996	16.037	321,0	Струга (2)
63.	СТРУМИЦА	12.149	34.067	280,4	Струмица (1)
64.	Батници	567	4.117	726,1	
65.	Студеничани	1.714	4.488	261,8	Студеничани (2)
66.	Доброште	1.876	3.263	173,9	
67.	Нераште	1.457	3.235	222,0	
68.	Слатино	1.724	3.893	225,8	Теарце (4)
69.	Теарце	2.546	3.766	147,9	
70.	Голема Речица	1.659	3.676	221,6	
71.	Мала Речица	671	7.005	1044,0	Тетово (3)
72.	ТЕТОВО	20.209	50.344	249,1	
73.	Горно Врановци	3.847	221	5,7	Чашка
74.	Форино	1.726	4.047	234,5	

75.	Чегране	2.825	6.743	238,7	Чегране (2)
76.	Цепчиште	1.835	3.834	208,9	Цепчиште (1)
77.	ШТИП	13.845	41.730	301,4	Штип (1)
	ВКУПНО 1953 = 28 населби 1994 = 73 населби	412.841	1.330.501	322,3	55 општини заедно со град Скопје со вкупно 73 населби

Во 1994 година 55 општини имале населби со над 3000 жители, од кои 42 општини имале по една населба со над 3000 жители, потоа 9 општини имале по две такви населби, 3 општини (Куманово, Неготино-Полошко и Тетово) со по три населби и една општина (Теарце) имала четири населби со над 3000 жители.

Република Македонија во 1953 година имала вкупно 1.304.514 жители распоредени во вкупно 1795 населби од кои 232 населби биле со над 1000 жители. Во останатите 1563 населени места живееле 590.737 жители.

Република Македонија во 1994 година имала вкупно 1.945.932 жители распоредени во вкупно 1674 населени места од кои 256 населби биле со над 1000 жители. Во останатите 1418 населени места живееле 312.949 жители. За периодот 1953 -1994 година во Република Македонија целосно се раселени 121 населба.

РАЗМЕСТЕНОСТ НА НАСЕЛБИТЕ СО НАД 1000 ЖИТЕЛИ СПОРЕД ПРОСТОРНО-ГЕОГРАФСКИ ДЕТЕРМИНАНТИ

Во 1953 година вкупниот број од 231 населено место со над 1000 жители, заедно со град Скопје, биле распоредени во 106 општини (гледано според административно-територијалната поделба од 1996 година). Најголем број населени места со над 1000 жители биле во општините Делчево, Липково и Теарце сите со по 7 населби. Во 39 општини се регистрирани по една населба со над 1000 жители; исто така во 39 општини имало по 2 населени места; во 12 општини по 3 населби; во 9 општини по 4; во 2 општини по 5 и во 2 општини по 6 населби.

Ако ги одделиме градските населби, најголеми селски населени места со над 3.000 жители во 1953 година биле: Горно Врановци со 3.847 жители, Врапчиште со 3.368 жители, Блатец со 3.241, Младо Нагоричане со 3.226, Ѓорче Петров со 3.176 и селото Драчаво со 3.094 жители.

Во 1994 година вкупниот број од 256 населени места со над 1000 жители, заедно со град Скопје, биле распоредени во 96 општини. Општини со најголем број населени места со над 1000 жители биле Куманово со 11 вакви населби, Липково со 10 населби, потоа Желино, Сарај и Теарце со по 8 населби. Во

трирана популациска и економска моќ во еден центар повеќе децении предизвикува негативни влијанија на демографската слика врз останатиот македонски географски простор.

Уште попровокативни се демографските состојби во Полошката Котлина, во која бележиме загрижувачка демографска експлозија на порастот на населението за 89%, потоа пораст на т.н. големи населби за 20 нови, пораст на густината на населеност на околу 240 лица итн. Всушност, Полошката Котлина ги има сите популациски обележја на пренаселен простор кој лесно може да предизвика демографски хаос, односно простор од кој ќе се генерира пенетрирање на механичка миграција кон соседните и подалечните котлински простори. Сето тоа лесно може да доведе до уште поголеми демографски промени на етничката слика во Република Македонија.

Како трет простор со слични популациски карактеристики се Охридско-струшката и Кумановската Котлина кои имаат одредена популациска специфика со видливи процеси на демографски пораст. Сепак, мораме да напоиме, дека кај овие котлини постојат и одделни зони кои се зафатени со депопулација. Токму овие зони стануваат атрактивна "мета" на механичкиот демографски притисок од просторите во рамките на самата котлина или од соседните котлини во кои има поголема концентрација на население.

Во источниот дел на Република Македонија со одредени демографски карактеристики се одделува Струмичко-радовишката Котлина. Оваа котлина во последните децении станува привлечен простор за социо-економски развој, па според тоа е зафатена со одреден степен на демографски пораст. Во останатите котлински простори од источниот дел на нашата држава се одвива процес на извесна демографска депресија. Сето тоа ги потврдува констатациите за итна демографска политика за спас на македонскиот простор.

За иронијата да биде поголема, најголемата котлина во Република Македонија - Пелагонија, е зафатена со интензивни процеси на демографска рецесија, какви што се: нискиот природен прираст, континуираниот механички одлив, економска стагнација и слично. Во оваа котлина, во речиси сите населби, видлива е изразена социо-економска криза. Уште повеќе загрижува фактот, дека, барем до овој момент, нема видливи знаци за демографско заживување, нема ниту локална, ниту пак државна социо-економска политика за развој.

Регионално гледано, најмногу населени места со над 1000 жители има во западниот дел на Република Македонија и тоа 112 или 43,8 % од вкупниот број на овој вид населби; потоа следат Повардарието со 90 населби или учество од 35,1 %; најмалку има источниот дел на Република Македонија само 54 вакви населени места што претставува 21,1 % учество во вкупниот број населби со над 1000 жители. (Види табела 4).

Од табелата може да се констатира дека Повардарието е простор околу кој е сконцентриран најголемиот број население 848.824 жители, или 43,6 % учество во вкупното население на Републиката. Бројот на жители во Повардарието за периодот 1953-1994 година се зголемил на 440.548 жители или за 107,9 %. Најголем број од ова население им припаѓа на Скопската и Кумановската Котлина и тоа 670.880 жители или 79 % од вкупното население во Повардарието. Во останатите просторни целини зголемувањето е далеку помало.

Слични демографски трендови се забележуваат во западниот дел на Република Македонија кој бележи зголемување на своето население за 32,4 %. Сепак, со поголем интензитет во порастот се северозападните делови на Република Македонија, односно Полошката Котлина, а потоа следат Охридско-струшката, Кичевската и Дебарската Котлина. Спротивно на тоа, во останатите просторни целини евидентираме негативни демографски движења.

Најмало зголемување на населението се забележува во источниот дел на Република Македонија - само 6,6 %. Учесството во зголемувањето на населението на Струмичко-радовишката и делумно во Кочанската Котлина е далеку поголемо отколу на останатите простори, во кои има и негативни популациски процеси.

Во целост земено, за периодот 1953-1994 година, и покрај сите демографски карактеристики на негативни и позитивни движења, Република Македонија го зголемила своето население за 49,2 %. Тоа значи, дека и колку да наведуваме примери на бројни аспекти на субјективна, објективна и научна оцена за дефинирање на одредената демографска појава, сепак, кога станува збор за човековите интереси, желби, стратегии и слично, демографскиот феномен се потврдува како релативен и исклучително сложен.

ДИНАМИКА НА ДВИЖЕЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО НАСЕЛБИТЕ СО НАД 1000 ЖИТЕЛИ СПОРЕД НАЦИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ

Можеби еден од најзабележителните витални настани за македонскиот идентитет е промената на етничката структура во македонскиот простор, кој со оглед на настаните кои се одвиваат во актуелниот момент и кои ќе се одвиваат во иднина, можат дефинитивно да резултираат со промена на етничката слика во Република Македонија.

Бројни факти одат во прилог на погорното, а тука би ги подвлекле: миграционите процеси на македонско иселување, а на албанско доселување, низок природен прираст кај Македонците, а висок кај Албанците, постојано намалување на македонските населби, а зголемување на албанските, интензивно доселување на албанскиот фактор во т.н. големи населби и во градовите.

Во отстапениот простор во рамките на овој труд ќе презентираме неколку табеларни прикази за националната структура кај населбите со над 1000 жители, потоа за градот Скопје, за останатите населби, и за нивниот вкупен број, за периодот 1953 и 1994 година, како и преглед за еднонационалните и повеќе-националните населби. Од табеларните прегледи бр. 5 и 6 делумно ги обработуваме само специфичните индикатори кои иницираат демографски поместувања.

Исцрпниот преглед во табелата бр. 5 зборува за многу негативни карактеристични знаци кои водат кон промена на етничката структура во македонските населби. Во конкретниот случај за споредба се определуваме само на соодносите помеѓу македонскиот народ и за дел од националностите.

Така, во 1953 година соодносот кај вкупното население помеѓу Македонците и Албанците бил 5:1, а во 1994 година се намалил на околу 3:1. Соодносот помеѓу населбите со над 1000 жители бил 4:1 во 1953 година, спрема 3:1 во 1994 година. Меѓутоа, ако направиме преглед само за градските населби соодносот Македонец-Албанец се намалил од 11:1 на 6:1, само за град Скопје соодносот значително се променил од 17:1 во 1953 година на 5:1 во 1994 година. Кај останатите градови соодносот помеѓу Македонец-Албанец се намалил од 9:1 на 7:1, за селските населби со над 1000 жители се намалил од 2:1 веќе на 1:1, кај останатите села соодносот се намалил од 6:1 на 3:1 итн.

Само од овие показатели можеме да евидентираме појава на т.н. "тивка демографска војна" на две спротивставени страни кои располагаат со дијаметрално спротивни демографски стра-

тегии. Имено, генерално, Македонецот не оперира со демографска политика на стимулирање на наталитетот, туку кај него економската немоќ стимулира појави на иселување од националниот простор, додека пак, спротивниот “ривал” Алба-нецот оперира со демографска политика на висок наталитет, висок процент на механички прилив од Косово, Албанија и слично.

Ако продолжат и понатаму ваквите дијаметрално спротивни трендови, прашање е кога или поточно за колку време ќе се промени условно речно владетелот во арената наречена Република Македонија.

За поткрепа на тезата ќе ги споредиме соодносите помеѓу Македонец и Турчин, односно новиот господар спрема стариот повеќевоковен господар на Македонија, притоа не навлегувајќи во причините и процесите како до тоа довело. Сепак, краен резултат бил промена на повеќевоковниот владетел на Македонија во корист на Македонецот. Имено, во 1953 година соодносот Македонец-Турчин бил 4:1, за во 1999 година да се зголеми на 16:1. Соодносот помеѓу населбите со над 1000 жители бил 3:1 во 1953 година спрема 19:1 во 1994 година. За градските населби соодносот се зголемил од 4:1 на 26:1; само за град Скопје соодносот рапидно се променил од 3:1 во 1953 година на 35:1 во 1994 година. Сличен процес регистрираме и кај останатите градови, каде соодносите помеѓу Македонец-Турчин се промениле од околу 5:1 на 22:1, за селските населби со над 1000 жители од 2:1 на околу 9:1, кај останатите села соодносот се променил од 5:1 на 10:1 во корист на Македонецот итн.

Во прилог ќе го наведеме и примерот на соодносот помеѓу Албанец-Турчин, односно новиот ривал со стариот господар, кој за периодот 1953-1994 година значително се променил од 0,8:1 на 5:1 во корист на Албанецот. Соодносот помеѓу населбите со над 1000 жители бил 1:2 во 1953 година спрема 6:1 во 1994 година во корист на Албанецот. За градските населби соодносите се промениле од 1:2,5 на 4:1, само за град Скопје соодносот се променил од 1:4 во 1953 година на 6:1 во 1994 година во корист на Албанецот. Кај останатите градови соодносите помеѓу Албанец-Турчин се промениле од 1,9:1 на 3:1, за селските населби со над 1000 жители соодносот се променил од 1:1 на 10:1, а кај останатите села соодносот се променил од 1:1 на 3:1 во корист на Албанецот итн.

Податоците презентирани во табелата бр. 6 ни ги потврдуваат претходните констатации за интензивните промени не само во вкупното движење на населението, туку и промените во националната структурата гледано според населби. Со едно допол-

нување дека за сметка на повеќенационалните населби тивко се одвива процесот на создавање чисто етнички населби, било тоа да се македонски или албански, особено на овие вторите кои забрзано растат.

Анализите за националната структура по населби според просторните детерминанти, гледано по котлини, по региони и слично, ќе изостанат. Овие анализи планираме да ги презентираме со податоците од новиот попис 2002 година.

Табела 3: Преглед на котлини во кои има повеќе од 15 населени места со над 1000 жители

КОТЛИНА	ПАРАМЕТРИ	Број на населби		НАСЕЛЕНИЕ		Разлика 1953/94
		1953	1994	1953	1994	
Скопска	Населби со над 1000 ж	22	40	31.834	94.726	62.892
	Градски населби	1	1	148.040	444.760	296.720
	Вкупно	23	41	179.874	539.486	359.612
	Останати населби	134	113	33.712	5.742	-27.970
	Сé Вкупно	157	155	213.586	545.228	331.642
Полошка	Населби со над 1000 ж	35	55	59.380	148.145	88.765
	Градски населби	2	2	29.718	83.270	53.552
	Вкупно	37	57	89.098	231.415	142.317
	Останати населби	84	60	53.866	38.852	-15.014
	Сé Вкупно	121	117	142.964	270.267	127.303
Струмичко-радовишка	Населби со над 1000 ж	15	23	21.063	39.449	18.386
	Градски населби	2	2	17.404	49.135	31.731
	Вкупно	17	25	38.467	88.584	50.117
	Останати населби	108	81	46.435	32.988	-13.447
	Сé Вкупно	125	106	84.902	121.572	36.670
Кумановска	Населби со над 1000 ж	16	21	24.956	45.457	20.501
	Градски населби	1	1	23.339	65.233	41.894
	Вкупно	17	22	48.295	110.690	62.395
	Останати населби	93	86	41.682	14.962	-26.720
	Сé Вкупно	110	108	89.977	125.652	35.675
Охридско-струшка	Населби со над 1000 ж	16	17	25.187	40.975	15.788
	Градски населби	2	2	17.636	57.183	39.547
	Вкупно	18	19	42.823	98.158	55.335
	Останати населби	97	91	38.809	27.238	-11.571
	Сé Вкупно	115	110	81.632	125.396	43.764
Пелагониска	Населби со над 1000 ж	29	15	42.873	25.704	-17.169
	Градски населби	3	3	71.186	147.868	76.682
	Вкупно	32	18	114.059	173.572	59.513
	Останати населби	268	268	109.946	51.361	-58.585
	Сé Вкупно	300	286	224.005	224.933	928
ВКУПНО	Населби со над 1000 ж	133	171	205.293	394.456	189.163
	Градски населби	11	11	307.323	847.449	540.126
	Вкупно	144	182	512.616	1.241.905	729.289
	Останати населби	784	699	324.450	171.143	-153.307
	Сé Вкупно	928	882	837.066	1.413.048	575.982
	Населби со над 1000 ж	69	56	100.255	141.249	40.994

Останати простори	Градски населби	18	18	100.906	249.829	148.923
	Вкупно	87	87	201.161	391.078	189.917
	Останати населби	780	719	266.287	141.806	-124.481
	Сé Вкупно	867	792	467.448	532.884	65.436
СЕ ВКУПНО	Населби со над 1000 ж	202	227	305.548	535.705	230.157
	Градски населби	29	29	408.229	1.097.278	689.049
	Вкупно	231	256	713.777	1.632.983	919.206
	Останати населби	1564	1418	590737	312949	-277788
	Сé вкупно	1795	1674	1304514	1945932	641418

Табела 4: Преглед по подрачја на населението и населбиите за 1953 и 1994 година

ПОДРАЧЈА	ПАРАМЕТРИ	Бр. на населби		НАСЕЛЕНИЕ		Разлика 1953/94
		1953	1994	1953	1994	
Повардарие	Населби над 1000 ж	57	83	86.817	180.472	93.655
	Градски населби	7	7	209.077	614.277	405.200
	Вкупно	64	90	295.894	794.749	498.855
	Останати населби	443	376	112.382	54.075	-58.307
	Сé Вкупно	507	466	408.276	848.824	440.548
Западен дел на Република Македонија	Населби над 1000 ж	91	102	138.400	237.072	98.672
	Градски населби	10	10	138.831	335.474	196.672
	Вкупно	101	112	277.231	572.546	295.315
	Останати населби	716	662	272.346	155.163	-117.183
	Сé Вкупно	817	774	549.577	727.709	178.132
Источен дел на Република Македонија	Населби над 1000 ж	54	42	80.331	118.161	37.830
	Градски населби	12	12	60.321	147.527	87.206
	Вкупно	66	54	140.652	265.688	125.036
	Останати населби	405	380	206.009	103.711	-102.298
	Сé Вкупно	471	434	346.661	369.399	22.738
ВКУПНО	Населби над 1000 ж	202	227	305.548	535.705	230.157
	Градски населби	29	29	408.229	1.097.278	689.049
	Вкупно	231	256	713.777	1.632.983	919.206
	Останати населби	1564	1418	590.737	312.949	-277.788
	Сé Вкупно	1795	1674	1.304.514	1.945.932	641.418

Табела бр. 5 Преглед според национална припадност кај населбиите со над 1000 жители

Населби	Попис	Вкупно	НАЦИОНАЛНОСТ							
			Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Други	Не
населби со над 1000 ж.	1953	565737	342644	87340	103543	10472	3128	12972	5638	/
	1994	1188223	751886	323031	47637	22979	5346	17007	19553	784
Разлика 1953/94		622486	409242	235691	-55906	12507	2218	4035	13915	/
Индекс 1994/53		210,0	219,4	369,8	46,0	219,4	170,9	131,1	346,8	/
Од тоа градски населби	1953	409228	275997	24996	63056	17344	3242	15370	9204	/
	1994	1136836	870198	137658	33574	40911	7198	25776	20093	1419
Разлика 1953/94		727608	594201	112662	-29482	23567	3956	10406	10889	/

Индекс 1994/53		277,8	315,3	550,7	53,2	235,9	222,0	167,7	218,3	/
град Скопје	1953	148040	93671	5461	25346	8554	460	9446	5102	/
	1994	444760	324964	57986	9249	20070	2155	16276	13134	935
Разлика 1953/94		296720	231293	52525	-16097	11516	1695	6830	8032	/
Индекс 1994/53		300,4	346,9	1061,8	36,5	234,6	468,5	172,3	257,4	/
Останат градови	1953	261188	182326	19535	37710	8790	2782	5924	4102	/
	1994	692076	545234	79672	24325	20841	5043	9509	6959	484
Разлика 1953/94		430888	362.910	60137	-13386	12051	2261	3585	2857	/
Индекс 1994/1953		265,0	299,0	407,8	64,5	237,1	181,3	160,5	169,6	/
селски населби со над 1000 ж.	1953	304549	160318	67805	65833	1682	343	7048	1536	/
	1994	496147	206652	243359	23312	2138	303	7498	12594	300
Разлика 1953/94		191598	46334	175554	-42521	456	-40	450	11058	/
Индекс 1994/53		162,9	128,9	358,9	35,4	127,1	88,3	106,4	819,9	/
ВКУПНО	1953	713777	436315	92801	128889	12026	3588	22418	10740	/
	1994	1632983	1076850	381017	56886	43049	7501	33274	32687	1719
Разлика 1953/94		919206	640535	288216	-72003	31023	3913	10856	21947	/
Индекс 1994/53		228,8	246,8	410,6	44,1	357,9	209,1	148,2	304,3	/
Останати населби	1953	590737	424384	69723	75049	8436	5080	12694	2371	/
	1994	312949	219114	60087	21131	658	1100	6954	3740	163
Разлика 1953/94		-277788	-402470	-9636	-53918	-7.778	-3.980	-5.740	1369	/
Индекс 1994/53		52,9	51,6	86,2	28,1	7,8	21,6	54,7	157,7	/
СЕ ВКУПНО	1953	1304514	860699	162524	203938	20462	8668	35112	13111	/
	1994	1945932	1295964	441104	78019	43707	8601	40228	36427	1882
Разлика 1953/94		641418	435265	278580	-125919	23245	-67	5116	23316	/
Индекс 1994/53		149,2	150,6	271,4	38,3	213,6	99,2	114,6	277,8	/

Табела 6: Преглед на вкупниот број еднонационални и повеќенационални населби со над 1000 ж. за 1953 и 1994

П О П И С	БРОЈ НА НАСЕЛБИ		БРОЈ НА НАСЕЛБИ ВО КОИ ЕДНА НАЦИОНАЛНОСТ Е ЗАСТАПЕНА ОД 90 ДО 100 ПРОЦЕНТИ (т.н. "ЧИСТИ" НАСЕЛБИ) И ТОА:							Ме та ни на сел би
			Маке- донски	Албан- ски	Тур- ски	Ром- ски	Вла- шки	Срп- ски	Др.	
1953	Вкупно	1795	1096	129	150	/	2	7	/	411
1994	Вкупно	1674	1100	212	58	/	5	5	3	291
Разлика 1953/94		-121	4	83	-92	/	3	-2	3	-120
Индекс 1994/53		93,2	100,3	164,3	38,6	/	250,0	71,4	300,0	70,8
1953	Населби со над 1000 ж.	231	83	25	14	/	/	1	/	108
1994	Населби со над 1000 ж.	256	90	81	4	/	/	/	1	80
Разлика 1953/94		25	7	56	-10	/	/	-1	1	-28

Индекс 1994/53		110,8	108,4	324,0	28,6	/	/	0	100,0	74,1
1953	Од тоа градски	29	8	/	/	/	/	/	/	21
1994	Од тоа градски	29	15	/	/	/	/	/	/	14
Разлика 1953/94		/	7	/	/	/	/	/	/	-7
Индекс 1994/53		/	187,5	/	/	/	/	/	/	66,6
1953	Селски населби со над 1000 ж.	202	75	25	14	/	/	1	/	115
1994	Селски населби со над 1000 ж.	227	75	81	4	/	/	/	1	160
Разлика 1953/94		25	0	56	-10	/	/	-1	1	45
Индекс 1994/53		112,3	100,0	324,0	28,6	/	/	0	100,0	139,1
1953	останати селски населби	1593	1021	104	136	/	2	6	/	296
1994	останати селски населби	1447	1025	131	54	/	5	5	2	131
Разлика 1953/94		-146	4	27	-82	/	-3	-1	2	-165
Индекс 1994/53		90,8	100,4	125,9	39,7	/	250,0	83,3	100,0	44,2

ЗАКЛУЧОК

Евидентни се демографските промени во македонскиот географски простор. Овие промени континуирано се одвиваат со забрзана динамика од интензивни иселенички бранувања и низок наталитет за македонскиот ентитет кон интензивни доселувања и висок наталитет кај албанскиот фактор. Миграциите, односно механичката компонента е далеку поинтензивна од природната компонентна. Во една таква ситуација на спреги помеѓу природното и механичкото, македонскиот демографски простор е изложен на промени не само во вкупниот број жители, туку и во промена на распоредот на истиот гледано според населбите, според националноста и слично. Како потврда на тоа е отворената демографска борба за освојување на приматот на етничка основа и кај т.н. големи населби, односно населбите со над 1000 жители. Тоа значи создавање на реални претпоставки за навлегување на повисоко ниво, повисока фаза во менувањето на етничката структура на населението во Република Македонија.

Еден од начините за ублажување на овој притисок врз македонското ткиво е активна примена на национална демографска политика на целиот простор на Република Македонија.

СТАТИСТИЧКИ ИЗВОРИ

ЗСРМ (1996): Попис на населението, домаќинствата, становите и земјоделските стопанства во Р Македонија, 1994 година, книга I, дефинитивни резултати, Скопје;

РЗС (1976): Демографски податоци за село-град во СРМ, Статистички преглед бр. 65, Скопје;

РЗС (1986): Население во градовите на СРМ, Статистички преглед бр. 162, Скопје;

ЗСРМ (2002): Население на Република Македонија според изјаснување за национална припадност, Пописи на населението во Р Македонија од 1948 до 1994 година, податоци по општини и населени места според административно-територијалната поделба од 1996 година, Документација од пописот, книга IX, Скопје.